

mat. sl.
opu

družbenopolitično
usposabljanje

št. 3

**VZAJEMNA
KNJIŽNICA**

družbenopolitično
usposabljanje

št. 3

**VZAJEMNA
KNJIŽNICA**

DE

DELAVSKA ENOTNOST

VZAJEMNA KNJIŽNICA

Zbirka
DRUŽBENOPOLITIČNO USPOSABLJANJE

Izdala in založila
DELAVSKA ENOTNOST
(TOZD v ČGP Delo)

Direktor TOZD DE
DUŠAN GAČNIK

Odgovorni urednik založbe DE
DANILO DOMAJNKO

Opremil
ALEKSANDER MOČNIK

Tisk
KOČEVSKI TISK
Kočevje, Ljubljanska 18 a

Prvi natis
Naklada: 3000 izvodov

Ljubljana, april 1981

PREDGOVOR

Pred leti so zveza sindikatov in socialistična zveza v dogovoru o kulturni akciji in zveza komunistov v akciji »Človek, delo, kultura« namenili pozornost vsem kulturnim dobrinam. V akciji »Družba in knjiga«, ki poteka sedaj, pa velja vsa pozornost knjigi. Ta knjižnica ima namen bralca seznaniti le z eno od številnih oblik bogatenja in organiziranega usposabljanja knjižnih fondov pod strokovnim vodstvom matičnih knjižnic. Ime so ji dali v Mariboru, tam se je rodila in se med delovnimi ljudmi doslej tudi najbolj uveljavila. Za vzajemno knjižnico gre in njej v dobro bi želel zapisati nekaj besed, zakaj v odboru »Knjiga« pri Zvezi komunistov Slovenije smo se odločili, da bomo z njo poskušali ne le seznaniti, ampak tudi popestriti že doslej uveljavljene oblike razširjanja dobre knjige. Po skrbni analizi te mariborske izkušnje smo v odboru uvideli njeno vsestransko koristnost, saj članom zagotavlja odločilen vpliv na nakup in uporabo knjig. To pa je tisto, kar je v akciji »Družba in knjiga«, ki poteka v okviru socialistične zveze in v kateri aktivno sodeluje tudi zveza komunistov, najpomembnejše, saj krepi knjigi materialno osnovo, podružblja upravljanje s knjižnicami in založbami ter vidno prispeva k rasti bralnih navad delovnih ljudi. O vsem tem obširneje piše v tej knjižici, hkrati pa v njej

lahko preberemo tudi to, kako vzajemna knjižnica deluje. Z akcijo ustanavljanja takšnih knjižnic smo tako rekoč že pričeli. Natis te knjižice je prvi korak, naslednji pa naj bi bili prepuščeni delavcem v vseh matičnih knjižnicah, ki naj bi z bralci v številnih delovnih kolektivih ustvarili takšno razpoloženje, da bi se bilo mogoče organizirano lotiti priprav za njeno ustanovitev. Ustanavljanje takšne knjižnice v nobenem primeru ne bi smelo prerasti v nekakšno kampanjo ali pa se spremeniti v suhoparno, ozkosrčno premišljanje in tarnanje, češ da ni mogoče ničesar storiti, ker ni sredstev, strokovnega kadra ali pa prostorov, kamor bi lahko namestili nove knjige. Tudi razne improvizirane rešitve ne bi bile dobre; knjige so preveč drage in delo z njimi je preveč zahtevno, da bi si lahko v kateri koli občini ali matični knjižnici oziroma delovni organizaciji privoščili takšno ravnanje. Torej pride v poštev le premišljeno, skrbno načrtovanje in pripravljanje vsaj minimalnih pogojev za pričetek njenega dela. Interes za vzajemno knjižnico naj bi pokazali predvsem delavci v organizacijah združenega dela, saj bodo knjige, ki bi jih radi brali, sami nakupovali iz sredstev sklada skupne porabe, delavci v matičnih knjižnicah pa bodo morali zasnovati in izvesti vsa strokovna opravila. Začetnim težavam se ne bo mogla izogniti nobena matična knjižnica, saj se skoraj vse ubadajo z zelo zapletenimi vprašanji prilagajanja knjižnične dejavnosti sedanjim potrebam in navadam bralcev. Pri tem pogosto naletijo na denarne ovire in zamisli tako ostajajo težko uresničljive, še zlasti, če ni širšega razumevanja in podpore. Zato bo akcija »Vzajemna knjižnica« v ospredje postavila vprašanje mesta in vloge tovrstnih kulturnih ustanov v združenem delu v vseh tistih občinah, v katerih doslej še niso dovolj vsestransko in resno razmislili o produktivni zvezi med knjigo, življenjem in

ustvarjanjem. In teh ni tako malo, saj so v preteklih letih to področje bolj krpali, se pravi bolj prakticistično reševali najbolj pereče, neodložljive probleme knjižnic, čeprav bi z bolj smelimi pristopi marsikje ne bilo zadrege ne glede denarja, še manj pa glede kadrov ali sodelavcev — strokovnih knjižničarjev, pa tudi prostori bi se hitreje našli in primerno uredili. Govorim o podjetnosti, o tisti, ki ji v političnem jeziku pravimo politična akcija ali mobilizacija vseh socialističnih organizacij, še posebej sindikatov, pomembnih nosilcev kulturne politike v združenem delu, ki lahko s svojimi odločitvami bistveno vplivajo na urejanje kulturnih razmer v organizacijah združenega dela in krajevnih skupnostih, občini in širši družbeni skupnosti, o iniciativi zveze komunistov, ki ne bi smela zatajiti nikjer in nikdar in bi morala globlje osmišljati prizadevanja delovnih ljudi, ne le idejno in teoretično, ampak tudi praktično. Te tako imenovane politične kulturne iniciative ne bo smelo primanjkovati v nobeni delovni organizaciji, občinski kulturni skupnosti, zlasti pa ne v svetih za kulturo pri občinskih konferencah socialistične zveze, če naj »Vzajemno knjižnico«, in z njo vred tudi vsa druga vprašanja spreminjanja položaja knjige v občinah, v prihodnje uspešneje rešujemo kakor doslej. Pri tem ne preveč ugodne gospodarske razmere ne bi smele zavirati akcije, ampak bi jo morali zato načrtovati v okviru možnosti. V mislih imam dejstvo, da so knjige vse dražje, prav tako pa so tudi življenjski stroški višji kakor doslej. Torej, knjiga ima vedno več bralcev, ti pa vse manj možnosti, da bi jo poceni kupili, zato lahko upravičeno pričakujemo, da bo interes za rast družbenega knjižnega fonda močno narasel. Vzajemne knjižnice so samo izraz spremenjenih razmer v družbi oziroma predvidevanj, da je z njimi mogoče prispevati k nadaljnji rasti bralne kulture delovnih ljudi. Ne pomenijo nekakšnega

trganja kupcev od knjigarn ali založniških knjižnih klubov, ampak prej vzgojo novih ljubiteljev in zasebnih potrošnikov dobre knjige v razmerah, ko bo treba zanjo odšteti kar lepe denarce. Se pravi, da z »Vzajemnimi knjižnicami« ne pričakujemo samo naraščanje družbenih knjižnih fondov, ampak tudi naraščanje števila bralcev, še večji obisk knjižnic in vsaj tolikšen odkup knjig prek knjigarn ali knjižnih klubov in knjižnih sejmov kakor doslej. Zato je treba k ustanavljanju vzajemnih knjižnic pritegniti tudi tovrstne dejavnike. Kaj pa Prešernovo družbo? Ni kaj pomišljati, seveda sodi poleg. Mislim, da bi članice vzajemne knjižnice, se pravi delovne organizacije lahko v svoje lastne programe nakupa leposlovne literature uvrstile tudi knjige Prešernove družbe. Tudi nekatere založbe z družboslovnimi programi oziroma zbirkami bi kazalo pritegniti k tesnejšemu sodelovanju z vzajemnimi knjižnicami, saj bi tako bila tudi aktualna marksistična literatura vsakomur bolj pri roki. Veliko delavcev, zlasti mlajših, obiskuje različne oblike idejnopolitičnega usposabljanja in marksističnega izobraževanja ali pa si želijo z osebnim poglobljanjem, se pravi z individualnim študijem nabrati čimveč izkušenj za praktično razreševanje družbenih problemov. Vsem tem bi morala biti takšna literatura na razpolago kar v delovni organizaciji, kamor bi sodile tudi razne družboslovne, pa tudi druge revije in časopisi. K sodelovanju bi kazalo pritegniti tudi književnike in slaviste ter druge poznavalce leposlovne, družboslovne in druge literature, za katero vlada med delovnimi ljudmi interes. Menim, da dobro organizirana vzajemna knjižnica potrebuje ustrezne organizacijske zasnove že v posamičnih delovnih organizacijah. Primerno bi bilo nekatera opravila v zvezi z njo vezati na »centre za informiranje in dokumentacijo« pa na centre za izobraževanje, hkrati pa ustanoviti odbor, ki bi v imenu

vseh delavcev oziroma bralcev in v skladu z njihovo iniciativo in potrebami njeno delo vodil. Vzajemna knjižnica mora torej pognati korenine in razviti specifične oblike življenja v organizacijah združenega dela, se pravi med delavci, da bi lahko uspešno delovala v celotnem občinskem prostoru, skupaj z matično knjižnico in pod njenim strokovnim vodstvom. Iz vsega tega razmišljanja bi lahko povzeli, da gre za knjižnico, s katero neposredno upravljajo delavci, za nekakšen živ organizem, ki ne bo prenesel nikakršnih organizacijskih šablon in katerega kulturnega utripa ni mogoče določati za naprej. To bi morali upoštevati pri pripravi, ustanavljanju in razvijanju vzajemnih knjižnic, in temu primerno, se pravi ustvarjalno uporabiti tudi izredno bogate izkušnje mariborske knjižnice, ki so, kakor smo zapisali, lahko izredno koristno napotilo, nikakor pa ne nekakšno kopito, po katerem bi kdo želel ustrojiti življenje sleherne tovrstne knjižnice na Slovenskem. Takšnega namena nima tudi ta knjižnica, še manj pa odbor za knjigo pri Zvezi komunistov Slovenije, ki je sklenil prav »Vzajemni knjižnici« utreti pot v delovne kolektive, da bi tako vsakomur še razširili možnost prebirati literaturo in vplivati na njen izbor.

Ljubljana, 3. 3. 1981

Franc ŠALI

UVOD

Osnovni namen knjižnične dejavnosti je, da približamo knjigo in drugo informativno gradivo človeku na vseh ravneh in v vseh okoljih. Zato je v zasnovi mreže splošnoizobraževalnih knjižnic na Slovenskem ena od oblik posredovanja knjige tudi potujoča knjižnica, pa naj gre za kolekcijsko (v kovčkih) ali za bibliobus. Obe obliki sta se uveljavili v različnih okoljih različno uspešno. Tu je treba opozoriti na mnogolike silnice, ki vplivajo na uspešnost takò individualno zelo raznobarvne dejavnosti, kot je posredovanje knjige.

V organizacijah združenega dela sta bili doslej uveljavljeni obe obliki potujoče knjižnice (poleg nekaterih redkih stacionarnih splošnoizobraževalnih knjižnic ali še več strokovnih, ki pa nimajo enake funkcije). Ponekod uspešno (npr. bibliobus na primorskem območju), drugod manj. Vsekakor pa se je v slovenski družbenopolitični praksi čutilo dokajšnje pomanjkanje knjige v teh (delovnih) okoljih, zlasti še, ker sta kazali obe obliki potujoče knjižnice nekatere značilnosti, katerih nista mogli vedno zaobiti: knjige niso bile stalno na razpolago v delavčevem delovnem okolju (bibliobus ima svoj 14-dnevni ali še daljši časovni interval), po izboru niso vedno zadovoljevale delavčevih želja in potreb, delavci posameznih OZD take

knjižnice niso čutili kot svoje, temveč kot nekaj, kar jim je posredovano od zunaj, od drugod itd. Skratka, zapletena pot knjige do uporabnika je v njegovem delovnem okolju iskala zmeraj nove oblike.

Tako se je rodila zamisel o vzajemni knjižnici, ki kaže na mariborskem območju svoje prve dejavnostne izkušnje. Vzajemna knjižnica raste iz potrebe po zadovoljevanju želja delavcev na delovnem mestu, pri čemer same OZD aktivno sodelujejo, saj nastaja z vzajemno knjižnico knjižnica v njihovi sredi, iz njihovih sredstev in iz vzajemnostnih sredstev drugih OZD, ki se vanjo vključujejo. Na ta način nastaja v knjižničarstvu ne le nova oblika posredovanja knjige, temveč se ustvarja tudi svojevrsna načrtna solidarnostna in vzajemnostna akcija kot oblika neposredne svobodne menjave dela, ki zadovoljuje skupno ugotovljene potrebe.

1. TEMELJNA IZHODIŠČA

Vzajemna knjižnica je organizirana oblika neposrednega povezovanja splošnoizobraževalne knjižnice z organizacijami združenega dela.

Njen namen je, da:

- posreduje knjigo in drugo ustrezno knjižnično gradivo, ki kot nosilec informacije sooblikuje sodobnega človeka v procesu njegovega osveščanja, pogloblja njegovo že izoblikovano duhovno podobo in ga usposablja za socialistično humanistični odnos do sveta in neposredne okolice;
- posreduje knjižnično gradivo delavcu v okviru njegove organizacije združenega dela in s tem zaključuje naravni krog knjižničnega delovanja: le-ta zadovoljuje potrebe delovnega človeka po knjigi in drugem informacijskem gradivu tako v njegovem bivalnem kot delovnem okolju;
- posreduje knjižnično gradivo v skladu s strokovno dorečenimi oblikami in metodami knjižničnega poslovanja in razvija hkrati sredini primerno knjižno in knjižnično vzgojo glede na načine dela v splošnoizobraževalni knjižnici in glede na zakonitosti andragoških dognanj;

- pospešuje organizirano uporabo informacijskih in knjižnih virov in na ta način oblikuje organiziranega bralca ob upoštevanju njegovih individualnih posebnosti;
- prek posameznih enot sodeluje z organiziranimi kulturnimi dejavnostmi in družbenopolitičnimi organizacijami v okviru organizacij združenega dela ter se vključuje v organizirani sistem družbenega obveščanja znotraj posamezne OZD.

2. ZNAČILNOSTI VZAJEMNE KNJIŽNICE

Ob osnovni ugotovitvi, da je vzajemna knjižnica organizirana oblika neposrednega povezovanja splošnoizobraževalne knjižnice z organizacijami združenega dela, je treba opozoriti na te njene značilnosti:

- 2.1. Izraz »vzajemna« knjižnica se je uveljavil v mariborski praksi in poudarja eno od oblik neposredne svobodne menjave dela v knjižničarski praksi. Izraz »vzajemna« torej ne opredeljuje vrste knjižnice, temveč način delovanja organizacijske enote splošnoizobraževalne knjižnice v organizacijah združenega dela.
- 2.2. Konkretizacija neposredne svobodne menjave dela se kaže v načinu včlanjevanja OZD v vzajemno knjižnico, ki hkrati s pristopom prispevajo tudi svoj delež v skupni knjižni sklad in omogočajo (prostorsko, kadrovsko) delovanje enot v svojih OZD, občinska matična knjižnica, katere organizacijska enota je vzajemna knjižnica, pa skrbi za strokovno obdelavo knjižničnega gradiva in za strokovnost poslovanja enot v OZD.
- 2.3. Vsebinsko je vzajemna knjižnica splošnoizobraževalna knjižnica in se po zasnovi loči od strokovne specialne

knjižnice v OZD, ki služi izključno strokovnim potrebam glede na proizvodno usmeritev OZD. S tem pa nikakor nista izključeni njuna medsebojna povezanost in koordinacija, če sta v OZD obe. Ob tem je treba pripomniti, da se delovanje strokovne knjižnice v nekaterih elementih loči od poslovanja splošnoizobraževalne knjižnice (pri strokovni knjižnici je možna npr. dislokacija knjižničnih fondov po oddelkih in poslovnih enotah, česar v vzajemni ni, itd.).

- 2.4. Temeljna dejavnost vzajemne knjižnice je približati knjigo delavcem v njihovem delovnem okolju, s tem da so knjige v delovni organizaciji stalno prisotne, posredovane in ustrezno popularizirane. Hkrati pa je treba težiti k temu, da bodo posamezne enote, ki delujejo v OZD, rasle v dejavnostno mnogoliko kulturno žarišče znotraj teh OZD, kar pa je v začetni fazi treba pojmovati kot usmeritev za v prihodnje.
- 2.5. Glede na to, da so enote v posamezni OZD stalno oskrbovane z ustreznimi kolekcijami knjižničnega gradiva, ki vzajemnostno kroži in se obnavlja, je vzajemna knjižnica v resnici ena od oblik potujoče knjižnice z njej lastnimi specifičnostmi.

3. USTANOVITEV

- 3.1. Za ustanovitev vzajemne knjižnice, ki deluje na občinski ravni, s svojimi enotami pa sega v posamezne organizacije združenega dela, lahko dajo pobudo: občinska matična knjižnica, posamezne OZD, Zveza sindikatov Slovenije, ZKO (odbori za knjigo), občinska kulturna skupnost ali katerakoli družbenopolitična or-

ganizacija. Osnovni pogoj za ustanovitev in kasnejše uspešno delovanje vzajemne knjižnice je dobra organiziranost občinske matične knjižnice, kajti le-ta je matica vzajemne knjižnice. Razen tega bo pobuda za ustanovitev vzajemne knjižnice hitreje in učinkovito uresničena povsod tam, kjer je splošnoizobraževalna knjižnica tesno povezana z okoljem in načrtno sodeluje z družbenopolitičnimi organizacijami, s strokovnimi združenji (Društvo bibliotekarjev, Društvo pisateljev itd.) in z organizatorji kulturnega življenja v OZD.

3.2. K ustanovitvi vzajemne knjižnice znatno pripomorejo načrtno in usklajeno vodene akcije za uveljavitev knjige, kot so akcije CK ZKS, SZDL, DBS in podobne. Zato teh akcij ne gre voditi kampanjsko, temveč jih je treba razumeti kot spodbudo za načrtno in programsko jasno zasnovo trajnejšega delovanja.

3.3. Prav tako ne kaže voditi akcije za ustanovitev vzajemne knjižnice frontalno, se pravi hkratno v vseh za to v poštev prihajajočih OZD, ker lahko dobi akcija na ta način prizvoke formalističnosti, temveč je treba začeti z dovolj osveščenim jedrom. Uspešno delovanje takò začete vzajemne knjižnice in hkratna popularizacija njenih dosežkov je veliko tehtnejša animacija za okolje, ki ga želimo spodbuditi. Članstvo v vzajemni knjižnici se na ta način širi v koncentričnih krogih, nima potez akcijskega formalizma in spodbuja samoiniciativo. Razumljivo pa je, da pri tem ne odmišljamo zavestnih družbenih animacijskih sil.

3.4. Pogoji za ustanovitev vzajemne knjižnice so izpolnjeni, če je:

- delo matične knjižnice uspešno in dobro organizirano in po dogovoru v okviru kulturne skupnosti omogoča strokovno delo za vzajemno knjižnico;
- če so se organizacije združenega dela odločile za vzajemno knjižnico in omogočijo delo enote v svoji OZD;
- če je na razpolago ustrezen delavec, ki prevzame delo enote vzajemne knjižnice v OZD;
- zagotovljena podpora družbenopolitičnih organizacij v občini in znotraj OZD.

Izpolnitev teh pogojev ugotovijo sodelujoči z medsebojnim dogovorom.

3.5. OZD, ki se je odločila za vzajemno knjižnico, in občinska matična knjižnica skleneta samoupravni sporazum, ki ureja pogoje pristopa, deleže podpisnikov, pogoje delovanja vzajemne knjižnice in pravice, ki izhajajo iz članstva v njej.

Samoupravni sporazum določa:

- delež OZD pri oblikovanju knjižnega sklada vzajemne knjižnice; v primeru, da ima OZD že knjige, ki jih samo vključi v sklad vzajemne knjižnice, se uredi njihova strokovna obdelava;
- vsakoletni delež za nabavo novih knjig;
- dolžnosti občinske matične knjižnice, dogovorjene v okviru kulturne skupnosti;
- obveznosti kulturne skupnosti;
- pravice, ki izhajajo iz članstva v vzajemni knjižnici.

4. ORGANIZIRANOST IN DELOVANJE

4.1. Ker je vzajemna knjižnica po vsebinski plati posebna oblika potujoče knjižnice, katere namen je

ustvarjati ustrezne kolekcije knjižničnega gradiva, namenjene za stalno postavitev v posameznih OZD, je organizacijsko del občinske matične knjižnice kot njena posebna organizacijska enota. V sebi je razčlenjena na posamezne enote, ki delujejo v OZD, članicah vzajemne knjižnice. Enote v OZD so po organizacijski plati izposojevališča s stalnim knjižničnim sklado, ki se vsebinsko v določenih obdobjih zamenjuje in obnavlja. Enote v OZD pa imajo lahko glede na naravo dela njihove OZD in na njeno samoupravno organiziranost (npr. dislokacije, posamezne TOZD v okviru OZD, SOZD itd.) še svoja lastna izposojevališča ali punkte, ki se napajajo s knjižničnim gradivom enote vzajemne knjižnice, nimajo pa stalnega knjižničnega sklada. Za ta izposojevališča skrbi enota vzajemne knjižnice v posamezni OZD. Vzajemna knjižnica ima toliko enot, kolikor je članic vzajemne knjižnice, posamezne enote pa toliko lastnih izposojevališč, kolikor terja njihova organiziranost. Seveda morajo biti izposojevališča organizirana smotrno in pod nobenim pogojem ne smejo biti plod improvizacije.

- 4.2. Podpisnice samoupravnega sporazuma ustanove odbor vzajemne knjižnice, v katerem so enakovredno zastopani vsi člani vzajemne knjižnice, predstavniki matične knjižnice in občinske kulturne skupnosti.
- 4.3. Za poslovanje vzajemne knjižnice se izdela poseben pravilnik, ki ga potrdijo organi upravljanja OZD, matične knjižnice in občinske kulturne skupnosti, za njegovo uresničevanje pa skrbi odbor vzajemne knjižnice.
- 4.4. Vzajemna knjižnica zagotavlja svojim uporabnikom (članom) ustrezno knjižnično gradivo. Knjižnični sklad

vsebuje leposlovne in strokovne knjige z različnih področij, ki morejo zadovoljiti širše interese bralcev (priporočamo razmerje 60 % : 40 % v korist leposlovja). V sklad vzajemne knjižnice spada vsa družboslovna literatura in se vanjo naravno vključuje tudi marksistična knjižnica (če je le-ta delovala doslej kot separaten korpus). V začetnem obdobju vzajemna knjižnica ne nabavlja drugega knjižničnega gradiva. V primeru, da deluje katera od enot vzajemne knjižnice na način stalnega izposojevališča s stalnim delavcem, nabavlja vzajemna knjižnica zanj po posebnem dogovoru še nekatere pomembnejše revije in časnike, enota pa naj se usposablja za kasnejšo uporabo tudi neknižnega — AV gradiva.

- 4.5. Nabavo knjižničnega gradiva zagotavljajo namenska sredstva posameznih OZD, kar je utrjeno s samoupravnim sporazumom o pristopu k vzajemni knjižnici. Knjižnično gradivo, nabavljeno z namenskimi sredstvi posameznih OZD, ostane last teh OZD in se vpiše v posebno inventarno knjigo, ki dokazuje njihovo lastništvo. OZD, ki ne želi več sodelovati v vzajemni knjižnici, lahko izstopi iz nje. V tem primeru se ji vrnejo vse knjige po inventarni knjigi, razen odpisanih, kar mora biti ustrezno dokumentirano.
- 4.6. OZD nakazuje denarna sredstva, namenjena za nakup knjižničnega gradiva, matični knjižnici. Le-ta skrbi za nabavo in dopolnjevanje knjižničnega sklada, ga strokovno obdeluje in oblikuje kolekcije. Nabava mora potekati v koordinaciji z delavci enot vzajemne knjižnice in v skladu z dogovorjeno nabavno politiko, ki jo utrdi odbor vzajemne knjižnice.
- 4.7. Z ugotovitvami potreb po določenem knjižničnem gradivu, z analizo izposoje, kaj in koliko bero bralci v

različnih sredinah, v katerih delujejo enote vzajemne knjižnice (potrebe lahko ugotovimo tudi z različnimi oblikami anketiranja, po vpisih v knjige želja itd.), se sproti dopolnjujejo nabavna politika in smernice za oblikovanje kolekcij za posamezne enote.

- 4.8. Knjige, last različnih OZD, krožijo v obliki kolekcij po enotah vzajemne knjižnice in se zamenjujejo v dogovorjenih časovnih obdobjih. Prebrane kolekcije se vračajo v matično knjižnico in se tam dopolnjujejo in preoblikujejo. Knjige, ki so v kolekciji obšle vse dogovorjene enote, se deponirajo v matični knjižnici, če ima ustrezen prostor, ali v kateri od delovnih organizacij. Vsekakor je ustrezneje, da se knjige deponirajo v matični knjižnici, kajti sčasoma postanejo osnova za oblikovanje novih dopolnjenih kolekcij po željah izposojevalcev, glede na morebitni spremenjeni sestav bralcev ali glede na ponovno aktualnost določenega gradiva (film na osnovi knjižne predloge, zanimivost zaradi trenutnih dogajanj v svetu ipd.).
- 4.9. Poleg nabave knjižničnega gradiva zagotovi matična knjižnica strokovno obdelavo knjig po enotnem sistemu postavitve v prostem pristopu, kot je uveljavljen v splošnoizobraževalni knjižnični mreži, vodi inventarne knjige za vsako OZD posebej in interni matični katalog; za bralce izdeluje razvide o kolekcijskih sestavah na način, kot je uveljavljen v delovanju kolekcijskih potujočih knjižnic splošnoizobraževalne knjižnične mreže.
- 4.10. Posebno skrbno mora matična knjižnica v sodelovanju s knjižničnimi delavci posameznih enot vzajemne knjižnice ravnati pri oblikovanju kolekcij. Upošte-

vati mora specifičnosti članic vzajemne knjižnice: strukturo delavcev, proizvodno usmeritev in samoupravno ter družbenopolitično organiziranost OZD, izvir delavcev, ki v njej delajo, izobrazbeno strukturo, starost in druge elemente, ki soodločajo pri načinu in vsebinskih silnicah uporabe knjižničnega gradiva. Prav tako morajo biti snovalci kolekcij pozorni na obliko in mesto uporabe kolekcij (kolekcije za gradbišča, za posamezne TOZD v okviru OZD, glede na nacionalno oizroma jezikovno pripadnost uporabnikov itd.). Za smotrno dopolnjevanje kolekcij mora biti izdelan ustrezen načrt.

- 4.11. Razen za posredovanje knjižničnega gradiva skrbi vzajemna knjižnica prek svojih enot v OZD tudi za knjižno in knjižnično vzgojo, za bralno kulturo in za druge oblike delovanja, ki osveščajo bralce, oblikujejo njihove bralne navade in poglobljajo bralne sposobnosti. Prav na tem področju je odločilno pomembno, da je vzajemna knjižnica del splošnoizobraževalne knjižnične mreže, katere nosilka je občinska matična knjižnica. Tu se skupaj z izposojevalci in organizatorji kulture snujejo in konkretno oblikujejo razne oblike dela za to področje in za popularizacijo knjige in knjižnice. V ta namen se okolju primerno programirajo že uveljavljene oblike, kot so srečanja z ustvarjalci, pogovori o knjigah, tekmovanja za bralno značko in podobno, lahko pa sama sredina, v kateri deluje enota vzajemne knjižnice, oblikuje prav sebi lastno obliko take vzgoje, ki se organsko vrašča v družbeni utrip OZD.
- 4.12. Za uspešno delovanje vzajemne knjižnice in njenih enot je pomembno, da so njeni uporabniki na sodoben, njihovi človeški fiziognomiji ustrezen, nevsiljiv

in dovolj privlačen način pravočasno in redno obveščeni o novitetah in knjižnih manifestacijah, pri čemer se razen samostojnih oblik obveščanja poslužujemo tudi glasil OZD. Tudi ta dejavnost se organizira s pomočjo in z mentorstvom matične knjižnice, kajti le na tak način moremo sinhronizirati tovrstno dejavnost, ki se odvija na eni strani v okviru mreže splošnoizobraževalnih knjižnic v družbenopolitičnih skupnostih, na drugi pa v enotah vzajemne knjižnice znotraj OZD.

- 4.13. Delo enote vzajemne knjižnice v OZD se ravna po razmerah vsakokratne sredine, v kateri le-ta deluje. Vendar mora biti urejeno tako, da se izognemo vsakršni improvizaciji. Zagotovljeno mora biti strokovno dognano delo, imeti mora knjižničnemu delovanju primerno opremljen prostor, ki že s svojo oblikovanostjo ustvarja knjižnemu sporočilu ustrezen ambient, odpiralni čas naj bo jasno določen in ustaljen, prav tako tudi reden dotok novega gradiva ali kolekcijskih zamenjav (pri zadnjem nam bo gotovo praksa posredovala dovolj elementov, da se lahko ritem sčasoma ustali). Prav tako je smotrno, da tudi ostale dejavnosti knjižnične enote zadobijo sčasoma ustaljen časovni intervalski ritem, s čimer se zagotavlja prisotnost enote v zavesti uporabnikov. V enoti vzajemne knjižnice naj dela vedno isti delavec (ki pa mu občasno lahko priskočijo na pomoč tudi drugi, npr. mladinci ipd.), da bo na ta način zagotovljen stalen stik z matično knjižnico, knjižnični delavec pa se mora tudi strokovno izpopolnjevati. O svojem delu naj vodi enota redno statistiko, uporabno za izdelavo raznovrstnih analiz, ki so potem podlaga za konkretne ukrepe.

- 4.14. Enota vzajemne knjižnice je urejena po vseh načelih izposojevališča splošnoizobraževalne knjižnice, posebej pa lahko izpostavimo »domače, hišno« gradivo same OZD ali tisto, ki delovanje OZD zadeva, kar pripomore k večji informiranosti delavcev.
- 4.15. Prostori enote vzajemne knjižnice v OZD naj sčasoma v skladu z utripom družbenega življenja posameznih OZD rasejo v komunikacijske centre, kamor se stekajo vse niti družbenega življenja in organiziranosti delavcev, s čimer utrjujejo in poglobljajo socializacijo sodobnega delovnega človeka (društveno življenje, klubske oblike organiziranosti, svobodne dejavnosti, delo ZSMS ipd.).
- 4.16. Samoupravna organiziranost enote vzajemne knjižnice v OZD naj se uresničuje v komisijah za kulturo posameznih delovnih organizacij. Komisije za kulturo spremljajo delo enote vzajemne knjižnice in skrbijo za ustrezno odzivnost njenega delovanja glede na specifičnosti posameznih OZD. Prek komisije za kulturo razpravljajo o delu enote vzajemne knjižnice vsaj enkrat na leto tudi samoupravni organi vsake OZD, članice vzajemne knjižnice.
- 4.17. Članstvo posameznih delavcev v enotah vzajemne knjižnice v OZD in izposoja knjižničnega gradiva sta brezplačna.

5. KNJIŽNIČNI DELAVCI

- 5.1. Ker je vzajemna knjižnica del splošnoizobraževalne knjižnične mreže, ki deluje po strokovno dorečenih in preverjenih metodah dela, so knjižnični delavci vza-

jemne knjižnice in njenih enot v OZD knjižnični delavci v pravem pomenu besede. Zato se morajo, ne glede na to, ali delajo v knjižnični enoti občasno (z nepolnim delovnim časom) ali stalno, nenehno in redno izpopolnjevati, pred nastopom dela pa usposobiti, za kar skrbi matična knjižnica.

- 5.2. Stalni stiki z matično knjižnico naj bodo izpeljani tako po formalni plati (redno sodelovanje na delovnih sestankih delavcev vzajemne knjižnice in, kadar je to potrebno, tudi matične knjižnice) kot tudi vsebinsko (medsebojni pretok informacij glede na vse elemente dela). Vsekakor mora biti matična knjižnica redno obveščena o potrebah po nabavi nove (določene) literature in o posebnih željah bralcev v OZD.
- 5.3. Knjižnični delavec v enoti vzajemne knjižnice je v nenehnem sproščenem stiku z delavci svojega okolja, zato je prvi spodbujevalec interesa za knjigo in iz nje izhajajočih manifestacij. Pri tem se ne more zanašati zgolj na svojo intuicijo (ki je lahko še kako izrazita), temveč naj skrbno in izbrano, s posluhom za okolje, uporablja vse priročno gradivo, ki mu ga posreduje matična knjižnica. Hkrati ta delavec tudi prenaša iniciative okolice, v kateri dela, na matično knjižnico. Nenehna tovrstna komunikacija med matično knjižnico in enotami vzajemne knjižnice je eden od glavnih porokov za uspešno delovanje vzajemne knjižnice nasploh.
- 5.4. Knjižnični delavec navezuje svoje delo na organizatorja kulture, s katerim lahko skupno pripravljata določene manifestacije, ki zadevajo področje knjige (npr. prodajne razstave v knjižnici ipd.), na drugi strani pa sodeluje z organiziranimi družbenimi silami v OZD (mladinska organizacija, kulturna društva itd.).

Delovanje knjižnice naj bi bilo čutiti v vsem družbenem življenju v OZD, hkrati pa mora ustrezati človekovim individualnim potrebam.

6. VZAJEMNA KNJIŽNICA — MOST MED DELAVCI IZ OZD IN SPLOŠNOIZOBRAŽEVALNO KNJIŽNIČNO MREŽO

- 6.1. Ne le naš knjižnično-informacijski sistem, temveč tudi akcije UNESCO so usmerjene v prizadevanje po demokratizaciji kulture, po splošni dostopnosti do kulturnih dobrin in zlasti še najmnogičnejše med njimi — knjige. Zato težimo za tem, da bi bila knjiga dostopna delovnemu človeku v vseh okoljih in na vseh ravneh.
- 6.2. Vzajemna knjižnica predstavlja v teh prizadevanjih most med delavci iz OZD in splošnoizobraževalno knjižnično mrežo; kajti namenjena je enakovredno tistim delavcem, ki niso navajeni zahajati v knjižnico, in tistim bralcem (lahko tudi zagnanim), ki želijo, da dobe knjigo tako v delovni organizaciji kot tudi v bivalnem okolju, pa jim je knjiga v OZD bolj pri roki in dostopna. Sleherni bralec vzajemne knjižnice pa je vendarle potencialni uporabnik vsega knjižničnega gradiva splošnoizobraževalne knjižnice. Prav na tem dejstvu je treba v vzajemni knjižnici načrtno graditi. Treba je vzpostaviti trajno vez med splošnoizobraževalno knjižnico v družbenopolitični skupnosti in v OZD. Možnosti za delovanje v tej smeri je več. Naj navedemo le nekatere od njih.
- 6.3. Bralčeve potrebe so ali bodo sčasoma gotovo zahtevnejše in jih prek vzajemne knjižnice ne bo mogoče v celoti zadovoljiti. Tu sta na razpolago dve možnosti:

knjižnično gradivo, namenjeno vzajemni knjižnici, smotrno dopolnujemo s skladi iz splošnoizobraževalne knjižnice (npr. za bralno značko v času tekmovanja) ali pa napotimo bralca (zdaj že osveščenega) v izposojevališča splošnoizobraževalne knjižnične mreže. In še to povezavo mu moremo olajšati: ker je vzajemna knjižnica organski del mreže splošnoizobraževalnih knjižnic, lahko velja članstvo v vzajemni knjižnici hkrati tudi za članstvo vseh enot celotne splošnoizobraževalne knjižnične mreže v občini. To pomeni, da si lahko bralec z isto izkaznico izposoja knjige v enoti vzajemne knjižnice in v kateremkoli izposojevališču SIK. V takem primeru se delavec že v enoti vzajemne knjižnice včlani v mrežo SIK in plača dogovorjeno članarino za izposajo knjižničnega gradiva zunaj svoje enote vzajemne knjižnice.